

Uitdaging bieden is vaak afwijken van de leeftijdsnorm

Versnellen, of toch niet? Een moeilijke vraag bij pientere kleuters

Om potentieel (hoog)begaafde kinderen (IQ van 130 of meer) vroegtijdig te herkennen werd lange tijd gekeken naar oudere kinderen op de basisschool. Gelukkig is er inmiddels ook aandacht voor jonge begaafde kinderen. Vroegtijdig signaleren kan de kans verkleinen op problemen in een latere levensfase. In geval van (hoog)begaafdheid krijgen school en ouders te maken met een aantal vragen: versnellen of niet, op welke kleuterleeftijd is dat eventueel raadzaam en hoe onderbouw je die beslissing dan? Het lastige is dat je nooit zeker weet of versnellen bij deze kleuters het gewenste resultaat zal opleveren en of het de beste keuze is voor het kind.

door Margriet Schouten

In onderstaande casus beschrijf ik ouders in hun zoektocht naar wat hun kleuterdochter nodig heeft om op school te kunnen zijn wie ze is. De ouders vermoeden dat hun dochter hoogbegaafd is. Ze zien thuis een totaal ander kind dan op school. Wat kunnen zij doen voor hun dochter?

Casus Het gedrag van Iris op school is totaal anders dan thuis

De ouders van Iris maken zich zorgen over hun 4-jarige dochter. Ze zit nu eind groep 1, maar lijkt het op school niet fijn te vinden. Ze heeft elke ochtend buikpijn en lijkt zich af te sluiten voor het groepsgebeuren in de klas. Ze wil ook niets over schooldagen vertellen, de gemaakte werkjes gooit ze thuis meteen in de prullenbak en ze heeft geen vriendinnetjes in haar klas. Wel is ze bevriend met twee meisjes uit groep 2. Als ze thuis is, verandert ze in een meisje dat wil knutselen, tekenen of schrijven. Met moeder leest ze al boekjes van groep 3.

De ouders ervaren een soort déjà vu. Iris' oudere broer Boudewijn van 11 jaar voelde zich op school ook niet fijn. Gaandeweg verdween zijn sprankelende levenslust en veranderde hij in een jongen die vaak ineens

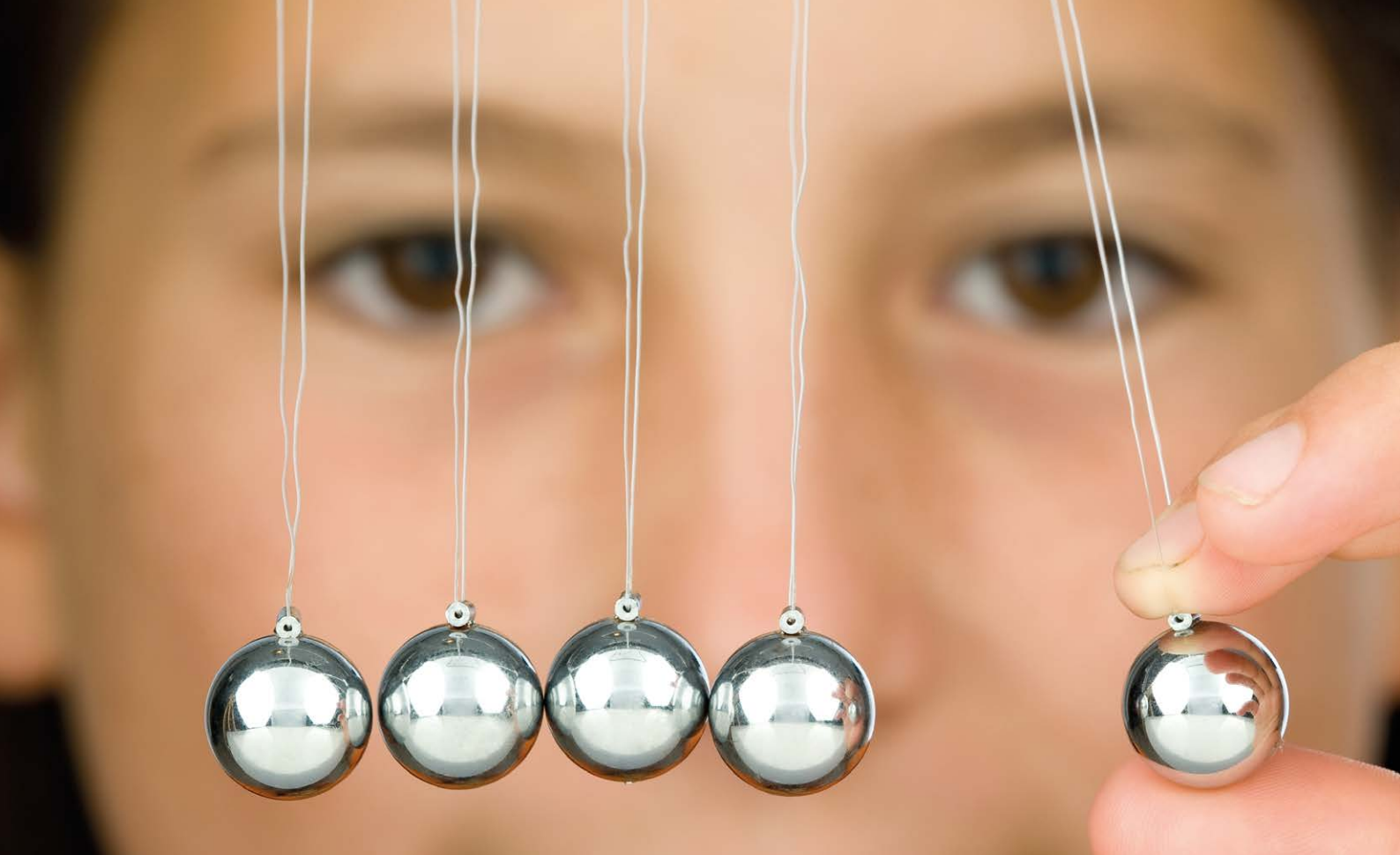
boos werd. Zijn schoolprestaties gingen achteruit, in de klas had hij regelmatig ruzie en hij werd nauwelijks uitgenodigd om bij iemand te komen spelen.

Eind groep 5 hebben zijn ouders hem laten testen. Daaruit kwam naar voren dat hij een harmonisch profiel had, met een IQ van 144. Vanaf dat moment hebben de ouders school dringend verzocht Benjamin verrijkingsmateriaal aan te bieden en hem in een plusklas te plaatsen. Hierdoor veranderde hun zoon al snel weer in een levenslustige, vrolijke jongen. Hij maakte vrienden in de plusklas, zijn prestaties verbeterden en het boze gedrag verdween. Zijn ongewenste gedrag kan veroorzaakt zijn door verveling, of doordat hij zich zo sterk aanpaste aan het (gemiddelde) niveau in de groep, dat het ongezond voor hem was.

Autisme?

Gezien deze ervaring is het logisch dat de ouders zich zorgen maken over Iris. Hoewel zij ander gedrag laat zien, vermoeden de ouders dat ook zij hoogbegaafd is en onvoldoende uitgedaagd wordt. Ze hebben dit vermoeden al een keer – tevergeefs – bij school aangekaart. Op school meent men dat 4-jarigen te jong zijn om ze te testen.

Daarnaast geeft school aan dat Iris een totaal ander kind is dan Boudewijn: Boudewijn is heel extravert en vaak boos. Bij Iris zien zij een stil, teruggetrokken

en bijna onzichtbaar meisje, met weinig sociale vaardigheden. School geeft ook aan dat Iris misschien wat langer zou moeten kleuteren, omdat zij op cognitief, sociaal en emotioneel vlak nog weinig competenties laat zien. Er bestaat zelfs het vermoeden dat Iris een milde vorm van autisme zou kunnen hebben. Haar juf zegt: 'Ze kijkt altijd maar omhoog als we met zijn allen in de kring zitten, dat vind ik niet normaal.'

De ouders herkennen hun dochter totaal niet in dit verhaal. Zij zien thuis een meisje dat veel praat, mooi kan tekenen, goed kan knutselen, creatief is, zelfs al de letters van het alfabet kent en bezig is met het lezen van boekjes van groep 3.

Mogelijkheden en vragen

De ouders vragen mij om mee te denken wat ze voor Iris zouden kunnen doen.

We inventariseren verschillende mogelijkheden:

- Kan ik Iris observeren in de klas?
- Kan ik in de praktijk met Iris werken om te kijken hoe ik haar ervaar? Herken ik in Iris een hoogbegaafd meisje?
- Kan Iris ergens getest worden?
- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat Iris op school wel kan laten zien wat zij kan?
- Hoe kunnen we school meenemen in dit proces, zodat zij haar misschien op een andere manier kunnen gaan zien?

De belangrijkste vragen die de ouders hebben, zijn: zit Iris wel op het juiste niveau? Moet Iris misschien een klas overslaan? Moeten we misschien versnellen?

Observeren op school

Ik observeer Iris op drie verschillende momenten op school: op het schoolplein tijdens de pauze, op een vrij moment in de klas en op een moment dat kinderen met elkaar spelen.

Ik constateer dat Iris zich bijna onzichtbaar maakt in de klas, weinig zegt en andere kinderen goed observeert. Ze vindt het niet fijn als een kind te dicht bij haar gaat zitten. Soms kruipt ze uit haar schulp om een ander kind te helpen met bijvoorbeeld zand van de kleding af te kloppen. Ze lijkt dan haast op een moeder die haar kind verzorgt.

Dit gedrag zie ik ook als de kinderen naar buiten gaan en een jongetje moeite heeft met zijn rits. Iris helpt hem en de jongen laat het gewillig toe.

Met opdrachtwerkjes is ze snel klaar en in de groepskring zit ze met haar handen over elkaar en kijkt ze omhoog richting de deur. Als de juf iets vertelt, lijkt het alsof ze niet luistert. Bij de opdrachtjes weet ze echter precies wat de bedoeling is. In de vrije keuzemomenten kiest ze ervoor om alleen een boekje te lezen of aan de zandtafel te werken. Ze verstopt dan veel poppetjes onder grote zandbergen. Op het schoolplein zit ze aan de zijkant en observeert ze andere kinderen. Als de kinderen van groep 2 erbij komen, loopt ze meteen

op twee meisjes af met wie ze de hele pauze kletst en speelt. Ik zie dan een andere Iris.

Observeren in mijn praktijk

In de sessies in mijn praktijk zet ik speltherapeutische interventies in, gecombineerd met creatief bezig zijn (tekenen, verven, knutselen).

In de eerste sessie maak ik kennis met een meisje dat niet veel praat, ze lijkt mij te observeren. Op tafel liggen allerlei knutsel-, schilder- en tekenspullen en ik nodig haar uit om samen iets te gaan doen. Ze kiest voor verven: met grote dikke kwasten schildert ze zichzelf. Als haar moeder haar komt ophalen en de tekening ziet, trekt Iris haar mee naar buiten. Moeder appt me later dat dit een tekening is die Iris reeds op 2-jarige leeftijd maakte.

In de derde sessie besluit Iris een soort mandala in te kleuren, waarvoor ze een heel dunne kwast nodig heeft. Ze doet dit supergoed. De ingekleurde mandalatekening wil ze mee naar huis nemen, terwijl ze de eerste verftekening in de praktijk wilde achterlaten.

We spelen vaak verkleeden en verstoppertje. Verstoppertje spelen vertelt vaak op een diepe laag: zie je mij toch, ook al kun je mij niet meteen zien? Met verkleeden is Iris vaak een tovenaars of een fee die iedereen kan veranderen. Ik stel haar een droomvraag, een krachtig instrument als je oplossingsgericht wilt werken, omdat antwoorden laten zien wat iemand nodig heeft.

De droomvraag is:

Je gaat naar bed... je heb gedoucht, je tanden gepoetst en mama of papa leest je nog een verhaaltje voor. En dan, terwijl jij in diepe slaap bent, gebeurt er opeens een wonder waardoor je geen buikpijn meer hebt als je naar school gaat. Je weet dit niet, want je slaapt, maar zodra je wakker wordt, is het wonder gebeurd. Wat zou dan het eerste kleine signaal zijn waaraan je merkt dat er iets is veranderd?

Daarna vraag je goed door: En wat nog meer? En wat merken anderen aan je? Hoe voel je je dan?

Iris antwoordt: 'Als de buikpijn er niet meer zou zijn, dan zal ik me veel fijner voelen. Ik heb onzichtbare vleugels, waarmee ik naar andere klassen vlieg om te kijken wat daar gebeurt. Ik heb ook korrels die me onzichtbaar te maken, zodat ik ongezien naar een andere groep kan. Ik zit daar naast mijn vriendinnetjes uit groep 2 en ik kan al schrijven.'

Op mijn vraag wat anderen zouden merken, zegt ze: 'Ik ben vrolijker in mijn klas, omdat ik meer dingen leer.' De klas waarin ze nu zit, vindt ze stom en ze vertelt dat ze in de klas altijd naar de klok boven de deur kijkt, omdat ze wil weten hoe de klok werkt (het raadsel waarom ze altijd naar boven kijkt, is daarmee opgelost).

Ze blijkt alle letters al te kennen, ze kan haar naam, die van haar zus en haar achternaam al schrijven en is nu aan het oefenen met haar woonadres. Ik zie een meisje dat goed weet wat ze kan en op veel gebieden echt verder is dan een gemiddeld kind van 4 jaar.

Conclusie observaties

Door deze observaties ontstaat bij mij een groot vermoeden dat dit meisje onder niveau presteert op school. Het is nu zaak goed te kijken naar het ontwikkelingsniveau en de onderwijsbehoefte, waarbij de biologische leeftijd moet worden losgelaten.

Ik zie een cognitieve voorsprong, maar een kind is natuurlijk meer dan dat. Hoe staat het met haar motorische, emotionele en sociale ontwikkeling?

– Cognitie

Het is belangrijk dat de cognitie goed in kaart wordt gebracht. Bij jonge kinderen kan dit spelenderwijs. Samen met de ouders vind ik een bureau dat kinderen op jonge leeftijd al kan testen op mogelijke (hoog) begaafdheid (www.edu-en-ik.nl).

Uit deze test blijkt dat Iris op alle gebieden hoger scoort dan haar leeftijdgenootjes en in de categorie hoogbegaafde kleuters valt

– Motoriek

Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong zijn ook vaak verder in hun motorische ontwikkeling.

Iris laat zien dat haar fijne motoriek al goed ontwikkeld is. Ze kan heel gedetailleerd tekenen, en ook knutselen, plakken en knippen beheerst ze goed.

– Emotionele ontwikkeling

Kinderen met een cognitieve voorsprong zijn ook vaak verder in hun ontwikkeling bij het interpreteren van emoties. Zij begrijpen al vroeg dat er verschillende emoties zijn, kunnen soms een veelheid aan emoties benoemen en weten zelfs al te anticiperen op emoties van anderen.

ervaren waardoor de regulatie ervan voor deze kinderen een extra uitdaging kan zijn. Hierdoor kun je de indruk hebben dat het kind juist 'emotioneel jong' is.

De juf is stellig in haar mening dat Iris 'emotioneel nog erg jong is en onvoldoende sociale vaardigheden heeft ontwikkeld.' De juf ziet Iris niet echt, waardoor Iris

zich 'onzichtbaar' maakt en geen moeite doet om met haar in contact te komen. Een andere hypothese zou kunnen zijn dat Iris onzeker is, zich verstopt en dat het daardoor voor de juf erg moeilijk is om haar te zien.

– Sociale ontwikkeling

Over de sociale ontwikkeling bij hoogbegaafde kleuters bestaan nogal wat misvattingen – ze zouden bijvoorbeeld sociaal gezien niet goed aansluiten bij andere kinderen. Als dit komt doordat een kind verder in zijn ontwikkeling is, dan kan versnellen een goede oplossing zijn.

Sociaal gezien betekent versnellen vaak een vooruitgang voor het kind, omdat hij veel baat heeft bij ondersteuning in zijn contact met andere kinderen. Hierdoor leert hij dat er soms grote verschillen zijn in denkwijze, interesses en verwachtingen.

Al op jonge leeftijd manifesteren zich hogere verwachtingen van wederzijdsheid, trouw en loyaliteit, die niet aansluiten bij die van leeftijdgenootjes. Hierdoor kunnen misverstanden ontstaan. Deze kleuters voelen zich vaak aangetrokken tot oudere kinderen, die hun op dit gebied meer te bieden hebben.

We zien ook vaak dat deze kinderen gaan 'moederen' over jongere kinderen.

Het zou zomaar kunnen dat Iris op dit moment in haar klas geen gelijkgestemden kan vinden. In de pauze speelt ze graag met de twee meisjes van groep 2. Ze laat ook 'bemoederend' gedrag zien als zij andere kinderen helpt.

Feiten op een rijtje

Samen met de ouders en leerkrachten zet ik alle feiten op een rijtje. We komen tot de conclusie dat er een antwoord moet komen op de volgende vragen: zit Iris wel op het juiste niveau? Past Iris zich nu aan aan het niveau van kinderen van groep 1? Moet Iris misschien een klas overslaan? Moeten we misschien versnellen?

De beslissing tot versnellen lijkt misschien complex. Alle voors en tegens moeten zorgvuldig worden geïnventariseerd, waarbij natuurlijk ook het gevoel van het kind moet worden meegenomen. In dit geval geeft Iris aan dat ze graag naar groep 2 wil, omdat ze daar twee vriendinnetjes heeft. Als we naar het niveau van die meisjes kijken, kan school bevestigen dat zij beiden een hoog IQ hebben (boven de 135).

Het bezwaar van school tegen versnellen is dat Iris nog geen goede werkhouding laat zien. Zij is traag, waardoor ze het tempo in groep 2 misschien niet aankan.

De kans is echter groot dat dit lage tempo wordt veroorzaakt doordat zij onder haar niveau werkt, waardoor ze haar best niet hoeft te doen en gedemotiveerd raakt. Wanneer je een leerling dan niet versnelt, zal hij deze werkhouding ook niet kunnen verbeteren. Soms is een korte proefperiode in de nieuwe klas nuttig om te

Margriet Schouten is integratief kinder- en jeugdtherapeute en heeft een kinder- en jeugdpraktijk in Driebergen (kinderpraktijk-margriet.nl). Ze geeft therapie en coaching

voor kinderen, pubers, jongvolwassenen en ouders, is EMDR-therapeute en begeleidt kinderen die hooggevoelig, hoogbegaafd en vaak beelddenkers zijn. Daarnaast is zij ervaren in systemisch werken door middel van systemische oudergesprekken en familieopstellingen met gezinnen.

beoordelen of de leerling het volgende jaar zijn werkhouding zal kunnen verbeteren.

Besluiten

Na dit overleg wordt besloten om Iris niet te laten doubleren. De vooronderstelling van licht autisme wordt van tafel geveegd, omdat school nu ook kijkt vanuit mogelijke hoogbegaafdheid. Er wordt gekeken of Iris het volgende schooljaar bij haar twee vriendinnetjes in de klas zou kunnen komen, wat betekent dat zij groep 2 zou overslaan. Het onderzoeksbureau ondersteunt dit besluit, de ouders en school besluiten meer te gaan samenwerken en er wordt een behandelplan opgesteld voor het komende schooljaar. Dit is noodzakelijk als er sprake is van een ontwikkelingsvoorsprong, of je nu wel of niet tot versnelling overgaat. Versnellen is namelijk slechts een deel van de oplossing, het kan nooit het enige zijn wat moet gebeuren.

Zowel de ouders als school hebben het beste voor met Iris, maar soms is het goed om samen buiten de kaders te durven kijken om te kunnen en willen zien wat een kind als Iris echt nodig heeft. Door school mee te nemen en te informeren over mijn observaties is er ruimte ontstaan om invulling te geven aan de wensen van Iris. Niet langer was alleen het gedrag van het kind, met misschien een handicap, leidend. Er is ruimte ontstaan om te kijken naar wat ze nodig heeft – een kind met een uitdaging. Bij die uitdaging hoort ook dat je durft af te wijken van wat men normaal acht dat een kind in een bepaalde fase nodig zou hebben. Door deze benadering kon maatwerk geleverd worden. Dat is wat Iris op dit moment nodig heeft. ●

Uitdaging bieden is vaak afwijken van de leeftijdsnorm.